

Prva ambalaža Vegete prehrambene industrije Podravka, Koprivnica. Odobrio Sanitarni inspektorat NRH, Broj 07-1067-1958. Od 6. II. 1959.

Pavle GAŽI

KLEPSIDRA

*Kad piješ vodu sjeti se onih
koji su iskopali bunar
Kineska poslovnica*

*Uostalom mislim,
poštenim radom i štednjom
stvaramo budućnost našoj djeci
Autorov ceterum censeo*

Aspen, srpanj 1976.g. Improvizirani okrugli stol za dvadesetak gostiju američke vlade. Dva puna stoljeća svoje nezavisnosti SAD slavi kao svjetski praznik. Naša mala skupina obišla je već šest država, dva Sveučilišta, tri farme, tvornicu juha i gotovih jela-Warholov slavni arhetip, nekoliko muzeja, itd., From Coast to Coast.

U opuštenoj, slavljeničkoj atmosferi o svojim zavičajima pričaju Irac, Egipćanin, Australac...Diplomatska konfekcija i klišeji. Domaćin, visoki vladin činovnik, želi da još ja istupim. Predstavlja moju zemlju s mnoštvo podataka i komplimenata i tako me ostavlja gotovo bez teksta. Pošto sam već bio percipiran kao egzotični "komunistički menadžer", pitam što bi želio da još kažem. - O svom užem zavičaju i svojim sugrađanima. Vidim da se preko mene želi izvući iz dosadnog i komfornog stereotipa, a ja, da dobijem na vremenu, opet pitam: koje doba da prezentiram. – Početak, reče neodređeno. Shvatio sam što želi: lokalnu priču s globalnim odjekom.

Skovao sam rizičan plan, e neće biti početak, biti će – prapočetak. Nešto iz čudesnog i metaforičnog biblijskog svijeta. Ispričao sam se evolucionistima i kreacionistima, a ovom prilikom to činim i mojim Podravicima, što izvan konteksta ponavljam, po sjećanju, svoju američku verziju mitolojske priče o postanku, ma ne Svijeta, već Podravine!

Priča je dobro prošla, pretpostavljao sam da svaka zemlja ima svoje Podravce, da nitko od prisutnih nije bio u mojoj Podravini i da ne može priču provjeriti u Knjizi Postanka.

"Dakle, šesti dan stvaranja Svijeta, Bog je već bio vrlo umoran i bez svježih ideja. Podijelio je, a ponešto i prosipao, neizmjerena bogatstva i čudesne ljepote i sve to podario stvorenjima na svoju sliku i priliku. – Sutra ću se lijepo odmara-

ti, reče na kraju dana, i priligne. Ali, kao što se nekima, doduše sve rjeđe, budi u takvim trenucima savjest, Bogu se javi Sveti Duh i podsjeti ga da je u žurbi zaboravio na jedan sićušni ali središnji dio Univerzuma. Osim na brzu i neukrotivu rijeku, riječne mrtve rukavce i močvare, Stvoritelju je posebno ukazao i na neplodnu ilovaču i pijesak, šikare i šume, naseljene mamutima, kradljivim svrakama i gladnim vukovima. U Stvoriteljevoj torbi našlo se još nešto kosa i motika i sitnih, zlatnih zrnaca s pijeskom. – Hoće li i tu živjeti božja djeca? Pita Sveti Duh. Nakon kraćeg razmišljanja Stvoritelj odgovori: Tu će živjeti Podravci. Netko mora ovu zaboravljenu divljinu pretvoriti u rajsku dolinu. Podravce će zato obdariti posebnim vrlinama, bit će marljivi, skromni i štedljivi. Krasiti će ih strpljenje, dječja naivnost, ali i gostoljubivost i darežljivost. Neću ih opterećivati križem svoga Sina i kanonima svojih Proroka. Nositi će samo svoje vlastite križeve i tako stjecati znanja i iskustvo. Okrene torbu i prospe po rijeci zlatnu prašinu a nekoliko povećih grumena padne pored rijeke: - Ako će tražiti, naći će ih, reče i opet priligne.

Sotona je, uvijek budan, prisluškiavao, i kad je Svevišnji utonuo u duboki san, odlučio i on podariti Podravce. Dao im je dio svoje snage da bi mogli raditi i stvarati više od svojih potreba i želja, ali ne i moć da se time okoriste. Božjoj skromnosti i poniznosti dodao je beskonačnu strpljivost i poslušnost, podarivši ih tako svojstvom da uz svoje nose i tuđe križeve. Na kraju im je obećao svoje proroke i savjetnike kad otkriju zlatonosne rudnike.

Sveti Duh, ne želeći buditi Oca, proglasi Sotonine darove danajskim. Podravcima ostavi mogućnost, da kao najmlađa Očeva djeca, sami biraju između Dobra i Zla. Njihovu bezgraničnu naivnost humanizirao je povremenim seljačkim buntom i artizmom, a savjest im je oslobodio griznje.

Dakle, ovaj Svijet i moja Podravina, po mom skromnom mišljenju, niti su završeni, a niti dovršeni. Zato će ovo ispred nas biti zanimljivije od onoga iza nas... Aleluja”.

Ostavio sam biblijski svijet i mitolojskim Vremeplovom i Boenigom 747 vratio se u svoj zavičaj. Bio sam sretan našavši svoje sugrađane kako kao mravi, utabanim stazicama, jure, ruju, prenose, grade, proizvode, pa opet grade, razgrađuju, donose, prenose, zatrpavaju, jure i žure. Traže li izgubljeno zlato? Pitao sam se kad spavaju, jedu, je li im to cilj ili način života? Je li to naš podravski kairos? Dobro, dobro, svi mi malo pretjerujemo, pa tako i ja, kad se od nekuda vratimo u rodni dom. Još i danas mislim, poslije svega, kako bi ponovno izabrao Podravinu kao zavičaj i prošlo stoljeće da u njemu živim, preživim, puno toga doživim i još više ne doživim...

Počeo sam, možda nes(p)retno s mitovima, koji za razliku od bajki, obično nemaju sretan kraj. Oni koji ipak vjeruju u mitove, dobili su nove čarobnjake, koji bez poljupca vraćaju prinčeve u žabe, kao i tranzicijske alkemičare koji pretvaraju

Sušara 1950.-tih godina bila je važna u počecima proizvodnje sirovina za prve Podravkine juhe i Vegetu.

zlato u olovo, a zajedničko u privatno.

Kad bi se naš Stvoritelj iznenada razbudio, i onako snen usmjerio svoje dioptrije plus na Podravinu, vjerojatno bi bio zadovoljan novom pastoralnom slikom: ukročena rijeka, jezera a ne močvare, kućice, čak i štalice u cvijeću, a mladost i starost po kafićima. I dok se jedni još nadaju boljoj prošlosti, drugi sanjaju o boljoj budućnosti. Oko njih više ne zuje golemi buldožeri, visoki kranovi, ne uznemiruju ih atonalne sirene, već uspavljuju diskretna zvana (čija li su i kome ono zvone). Jezik babilonski. Slobodno i glasno svi govore, nitko nikog ionako ne razumije i ne sluša. Ne moraju ići na glas(ov)anje, dapače, poželjno je da ne idu. Čak je poželjno da već jednom i štrajkaju, a potom opušteni uživaju u blještavilu tuđinskog feudalnog riterstva i španciranja. Moderne putove i druge veze s majkom Domovinom i Svijetom nema tko da gradi. Zagubljene su lopate. To je, ovdje i sada, naša digitalna era i naš put u globalizacijski sistem. Ukapčanje u taj novi svijet, navodno, ovisi o brzini, a ne veličini. Dobro je stoga što mi Podravci nismo više veliki...

Konfliktni i erotizirani kolektivizam, solidarnost i sigurnost zamijenili smo društvom individualizma, nejednakosti i nesigurnosti. Suvremeni američki ekonomski guru međutim poručuje da "u globalizacijskom svijetu više nije važno što ste bili već gdje ste sad. Ako ste na tankom ledu morate klizati brže". Za kvantne

skokove i drugi Pitagorin poučak vrijeme je opet najvažniji faktor. Kao što je bilo u Podravini prije pedesetak godina...

U žrvnju kolektivne amnezije nije nimalo jednostavno, a ni mudro, razgrtati blisku prošlost i uz to se pozivati na stare Kineze ili Grke. Oni su se, na primjer, usudili tvrditi da je sposobnost da brzo ocjenjujemo, prosuđujemo, sudimo i koristimo iskustva ispred znanja mudraca i mudrosti filozofa. Zato završavam ovaj prolog aforizmom miklinovečkog romantičara, izgnanika svoga grada i firme, Slaveka Prvčića: Pametnima uvijek sve moraš objašnjavati, ostale to ionako ne zanima.

Jesmo li, dakle, već ušli u povijest budućnosti ili smo izgurani iz nje? Umjesto konfabuliranja na ovakva pitanja i temu prepuštam riječ nekolicini bivših Podravkaša, da govore o sebi i svom vremenu.

Stjepan, Pišta G., VKV varilac, koprivnički zet, opisao mi je na desetak stranica svoje veze i radni odnos s Podravkom (1946 – 1955) - Odmah po oslobođenju sudjelovao sam na demontažama i montažama parnih kotlova na Danici, u Sisku i bivšoj uljari, novoj "Podravki". U stalni radni odnos, zapisuje Pišta, primio me je direktor Mucko. Postavljen sam za šefa radionice u kojoj je bilo zaposleno desetak strojobravora, jedan kovinotokar, limar, kovač, zidar, stolar i također desetak učenika u privredi, kako smo tada zvali "šegrte".

- Za bivši Wolfov pogon ne nalazim riječi pohvale jer su postrojenja bila u vrlo lošem stanju.

- Zatvaranjem tvornice "Sutjeska" u Zagrebu najveći dio opreme dolazi u Koprivnicu. Moj neposredni šef bio je Filip Jambreušić. On je, sjećam se, bio i predsjednik prvog Radničkog savjeta, u kojem sam ja bio član. Godine 1952. "Podravka" je bila u financijskim poteškoćama pa je netko u Zagrebu našao rješenje da se pripoji "Kalniku" u Varaždinu i pretvori u skladište i nakupnu stanicu za voće i povrće. U tim godinama zapošljavalo se u sezoni već oko tri stotine radnika. Predsjednik sindikalne podružnice, sekretar Partije, predsjednici Radničkog savjeta i Upravnog odbora i još nas nekoliko organizirali smo mimo Uprave sastanak sa zaposlenima i jednodušno odbili integraciju.

- Kad je Podravka kasnije došla u drugu financijsku krizu, odlučio sam s obitelji napustiti Koprivnicu. Ostale su mi u pamćenju dvije stvari: razgovor s inženjerom Gažijem, koji me je uporno odvrćao da napustim Koprivnicu i moj argument da odem: plaća od samo 12.500 dinara. Tada je plaća tehničkog rukovodioca iznosila 14.000 Din, a direktora 16.000. Najmanja plaća NKV radnika bila je oko 4.000 Din. U Umagu sam odmah dobio stan i plaću od 18.000 Din.

- "Najteže i najljepše dane i svoju mladost proveo sam u Koprivnici. U jesen 1943. bio sam na Danici zarobljen od partizana, kojima sam se želio odmah priključiti. Tražili su da svučem svoju elegantnu plavu uniformu padobranca, kao neprimjerenu i izazovnu za partizane. Tada to nisam htio učiniti i tako sam kraj

“Punilica” vrećica Vegete. Punilica je izrađena u radionici Podravke početkom 1960.-tih godina i korištena do 1967. godine.

rata i drugo oslobođenje dočeka u takvoj istoj uniformi, u Zagrebu.”

Meni je ostala, međutim, u trajnom sjećanju jedna drugačija njegova slika, iz duge i oštre zime 1953.g. Snježna vijavica, tvorničko dvorište u ledu i snijegu, pogoni stoje, termički slabo zaštićene vodovodne cijevi popucale su tokom noći, ali to još nije ono najgore. Parovod, isto tako slabo izoliran, sve je slabije propuštao paru iz kotlovnice u pogonske prostorije i skladište gotove robe. Prijetilo je opće zamrzavanje, a šteta bi u tom slučaju bila katastrofalna. Pišta, kao najodgovorniji za održavanje postrojenja, donio je odluku koju je osobno i sproveo. Pomoću drvenih ljestvi, koje su pridržavala četiri učenika, popeo se do visokog parovoda, zajašio ga i letlampom grijao kritične zone na cijevima. To je trajalo otprilike dva do tri sata, sve dok nije, jašući, stigao do pogonskog krovišta. Kad je para ponovno propištala Pištu su napola smrznutog skinuli njegovi učenici. Ispod ušanke provirivala je injava kosa i obrve, na sebi je imao samo jednu vestu i radnu platnenu kutu. Nije izustio ni riječ i nije mogao popiti ni čašu laboratorijskog groga kojeg smo mu pripremili. Njegov neposredni šef Filip dao mu je poštedu od dva dana, a sindikat nešto dodatnih točkica za špeceraj.

Pišti sam bio na sprovodu, pokopan je na mjesnom groblju u Umagu. Ana G. ostavila mi je svoje pismeno svjedočanstvo prije desetak godina. Svoja sje-

ćanja upisala je u teku šarenih đakkih korica. Rukopis malo nečitljiv, ali poštujem trud radnice koja je puni radni staž stekla na fizičkim poslovima. Ponekad smo se susretali kao umirovljenici i, naravno, otvarali stare uspomene. Citiram Anu iz bilježnice: "Na tvorničkoj porti dobila sam propusnicu i pošla do direktora da dobijem svoj prvi raspored na poslu. Ušla sam u sobu u kojoj je za ogromnim, starim stolom, punim papira i ključeva, sjedio netko sitniji od mene i pita me što želim. Ja mu kažem, a on me odvede u susjednu sobu i ponudi da sjednem. U to dođe još jedan, manji od njega, ja se ne dižem i mislim kad će konačno doći netko moćan, dakle direktor. Ova dvojica nešto su se došaptavali, u međuvremenu pisali, potpisivali, i tek nakon toga pitali me tko sam i od kuda, što znam raditi. Dojadilo mi je sve to i ja svojom neotesanom jezičinom pitam njih što zapravo oni rade u direktorovoj kancelariji. Ma kakva kancelarija, neugledna sobica, a tek njih dvojica - zajedno niti sto kila. Vidim, smiju se, vrate mi potpisanu propusnicu, obavijeste me kome da se javim sutra u pogonu. Na izlasku me portir odmjeri i kaže: - dobro što si, mala, danas došla, jer direktora idućih dana neće biti. - Pa nisam ga ni sad vidjela, kažem razočarano. Portir se smije i pokaže potpise: Mucko i Filipčić.

Eh, Ana, kako je počelo, biti će zabavno – pomislim. I bilo je – više od trideset godina."

Po običaju pitam Anu kako živi, čime krati umirovljeničke dane. Svaki puta se namjerno potuži na malu mirovinu, susjede, a onda i na Tea, koji joj jednom tjedno dostavlja zdravstvene dijagnoze, utvrđene viskom, a ona zatim njegove "pacijente" preuzima kao "bioenergetičarka".

Teo P. moj gimnazijski kolega, doživotni "bajker", suigrač u razrednoj nogometnoj ekipi, stjecajem čudnih okolnosti bio je u toku rata pripadnik Wehrmachta, prašinar od Volge do Rajne, gdje su ga napokon zarobili Amerikanci, i zadržali više godina, jer je govorio nekoliko jezika a i zabavljao ih kao gutač vatre, bajuneta ili zubima polomljenih staklenih čaša. Jednog dana naišao sam na njega, jadnog, u gradu, a već je od sljedećeg dana počeo raditi u prodajnom odjeljenju i poslije u stručnoj biblioteci sa Profesoricom i Milivojem Brozovićem, sve do umirovljenja.

Oprostite na ovoj digresiji, nisam mogao preskočiti mršavog, uvijek gladnog i pomalo ezoteričnog Tea, kojemu ni njegov visak, ni Anina bioenergija, nisu pomogli da dugo uživa u mirovini. Bio sam njegov "proteže" i kao takav ispratio sam ga na gradskom groblju, na njegovom posljednjem putovanju.

Vratimo se Aninim zabilješkama: Prvih mjeseci radila sam na ručnom čišćenju voća i povrća. Uz dugi drveni stol mi smo radnice stajale na drvenim rešetkama, a hladna voda posvuda. Bile smo mokre od glave do pete. Ubrzo sam napredovala u drugu, a zatim u prvu kuharicu džemova. Na kraju radnog vremena bila je to prava parna kupelj zbog slabe ventilacije. Tu sam, nakon godinu dana, dobila

prvu zaštitnu bijelu kutu, rubac i gumene čizme. Osim u proizvodnji radila sam i u pakeraju. To je bio težak posao jer smo mi žene, u pomanjkanju muškaraca, prenosile i utovarivale desetkilske sanduke marmelade ili pakovanja od petnaest pa do dvadeset staklenki džemova i kompota od 1 kg. Muškarci su pak valjali, iz dvorišta do pogona, drvene bukove bačve s “markom” ili “pulpom”, težine preko 200 kg. Često se događalo da je šećer stizao, umjesto u 50 kg-skim papirnim vrećama, u sto kilskim jutenim. Prenosio se na leđima od “platona” do kotlova i po sto metara. Punjenje feferona u staklenke bio je pak luciferovski posao. Bez zaštitnih rukavica, jer ih još nije bilo. U noći bih spavala i močila prste u laboru s hladnom vodom. Zato sada nosim rukavice, da sakrijem otečene zglobove.

Preko ljeta i jeseni radilo se u dvije ili tri smjene. Početak u 6 sati ujutro, a završetak u 6 navečer. Bili smo prezadovoljni, ako je nedjelja bila slobodna. U tom slučaju mi mladi – a bili smo zapravo svi mladi – organizirali smo čajanke. Da bi platili harmonikaša i bubnjara, namješitali smo tombolu lažnjaka i u laboratoriju pravili jeftine “kućne likere”. Iz inventurnih “viškova”.

Nisam imala završenu osnovnu školu, pa sam polazila večernji tečaj. Nakon tako završene škole, polazila sam i dva stručna tečaja u poduzeću i tako postala KV radnica, VKV spremu mi, međutim, Zagreb, nije priznao. Kad je tvornička vatrogasna jedinica dobila uniforme odmah sam se prijavila za žensko odjeljenje, koje je vodila Ana Teler. Prije toga sam morala polaziti vatrogasni tečaj kojeg sam uspješno završila.

Zbog svog dugog jezika, stalno sam bila birana u radničke savjete i omladinska ili sindikalna rukovodstva. Sastanaka preko glave.

Negdje krajem 1958.g. miješala sam u velikoj rajngli prvu vegetu, pod budnim okom profesorice Bartl, Mihokovića, Trojaka i inženjerke Sabolović. Prsti su mi bili izjedeni od soli, a nokti polomljeni od sušenog povrća. Kasnije sam vegetu pakirala na strojevima. Inženjerki Sabolović i inženjeru Đereku mogu zahvaliti što nisam zbog nekih svojih propusta frknula iz Podravke. Jednom, zbog prevelikog umora nisam se probudila, i te sam nedjelje izostala s posla, a drugi put, zatajio je moj nos, koji se inače posvuda gurao. Pomiješala sam škartirani, smrdljivi mesni ekstrakt s ispravnim i tako upropastila smjensku proizvodnju juha. Laboratorijska kontrola je to otkrila, a ja sam gotovo jednu godinu otplaćivala štetu.

Nitko tada nije pitao za radno vrijeme. Međutim, nije bilo sastanaka na kojem se nismo žalili na niske plaće, iako smo svi bili sretni što smo Podravkaši. I danas se još čudim kako sam našla vremena za kolektivna izletnička putovanja, najprije kamionima, onda autobusima, pa konačno i avionima, na pr. u Dubrovnik i Koln. Svi KV, VKV i inženjeri morali su redovno posjetiti neki Sajam, kao na pr. Zagrebački, Novosadski, u Parmi, Munchenu, Kölnu itd.

Što dalje, to nam je bilo bolje. Iako smo danonoćno radili, bilo je puno lakše.

Nabavljali smo nove strojeve, po dvije tvornice godišnje puštali u pogon, imali svoj vlak za Zagreb i Osijek, gradili stanove, hotele, škole, igrališta, kuglane, galerije, muzeje, bolnice i ludnice.”

Još se uvijek čudim od kuda Ani takvo pamćenje, ali na što je mislila kad je u zabilježkama spomenula i posljednji objekt, nisam od nje saznao...

Netom je završila osnovnu školu, svoje proteste izražavala je i u pjesmuljcima, kao na pr.:

Malo mesa i komadić krumpira
zar je čudno onda
što nam i u trbuhu
sirena zavija i svira

Andrija, šef prvog tvorničkog restorana, bio je strašno povrijeđen, a ja sam ga umirio da to zapravo ide na moj račun. Možda je tako i bilo.

Ono što je zaista išlo na mene, prepričala mi je Ana: “Dojadrilo mi je što nam stalno govorite da su od plaće važnija nova radna mjesta na kojima će se zapošljavati naša djeca. A kad ste nas na jednom velikom skupu uvjeravali da uložimo novce u Pirovac, jer, kao, podravska djeca su blijeda i rahitična, i još kad ste spomenuli unučad, ja se nisam mogla suzdržati i na sav glas sam se nasmijala. Vi ste se odmah snašli i rekli: Evo, i Ana, samica, me podržava. Ja sam, međutim, mislila na svoje otplate garderobe i na male Zagorce, kad smo rasli i preživljavali gotovo bez kruha. Naravno da sam se poslije i ja, sa zadovoljstvom, sunčala i kupala u Pirovcu.”

A onda, jednog lijepog dana, netko nam je odozgo kratko poručio kak si više ne bumo za sindikalne novce močili riti u toplicama. Zadovoljstvo mi je ipak bilo pruženo jer sam se te iste godine uspjela potući s dvojicom svojih šefova. Izgrebla sam ih pošteno, i uz pomoć sindikata očuvala svoje radno mjesto.

Spremajući se u mirovinu Ana u bilježnici ostavlja stihove:

Radila sam, Podravko, dane i noći
Sirotna sam i bolna, od glave do pete,
Ali najviše me sada boli
Što tvoje više neću biti dijete.

Dan prije odlaska u mirovinu, elegično raspoložena, Ana zapisuje:

Pobijelili su pramenovi moje crne kose,
A i moje bolne noge više me ne nose.

Dan poslije:

Nemoj me sireno opet pozivati
Jer ja ti se neću više odazivati.

Umrla je iznenada, osamljena, nisam joj ni ja bio na ispraćaju.

Dirljivi odgovor, kao odbijenicu, poslao mi je inženjer Stanko L., inače prvi urednik tvorničkog lista. Izostavljam sentimentalno komplimentiranje i navodim

dio pisma: "Unatoč subjektivnosti vjerujem da lična svjedočanstva predstavljaju novi tračak prave istine o ljudima koji su Podravku stvarali, razvijali, gradili, pregrađivali i razarali. Sve bi to trebalo sačuvati za povijest, ali i od nje nešto naučiti i iskoristiti. Podsjetio si me na našu mladost kada si ti, još kao apsolvent, 1952.g., vodio laboratorij, a ja, kao brucš na praksi, "rakijašnicu" u staroj Wolfovoj baraci. Tadašnja Podravka, a također ti, i moja malenkost, doživjeli su i preživjeli svakojake bure i vihore, bili smo u njoj od koristi ili "štete" (ja 35 godina), bili u dobrim ili, ponekad, u lošim odnosima, znam da nisam stalno bio tvoj miljenik, ali smo bili, više-manje, korektni jedan prema drugome i imali povjerenja jedan prema drugome." Pismo završava u oproštajnom, bajronističkom tonu: "U sadašnjim godinama i vremenu, više ne vjerujem u marljivost, znanje i upornost, čime bi si čovjek mogao osigurati materijalni i društveni položaj. Izgubio sam vjeru u stare vrijednosti, u poštenje, a i povjerenje u druge i sebe, a ne vjerujem više ni tebi. Nemoj se ražalostiti i zamjeriti mi na mojoj otvorenosti."

Susretali smo se, ponekad, na ispraćajima na gradskom groblju, a onda sam i njega, prije par godina, neočekivano, ispratio na dugi marš vlastite samoće... Svaka smrt mojih suradnika učini me starijim i siromašnijim. I ostavlja s pitanjem da li sam se za života dostojno zahvalio tim divnim ljudima bez kojih naše Podravke ne bi bilo.

Uzimam kratak predah i listam prvu Feletarovu monografiju o Podravki. Brojke, grafikoni, indeksi, tone, hektari, milioni, stručnjaci, radnici, kooperanti... Ne, Podravka nije samo tvornica – to je bio složen društveni sistem, integralna institucija, obiteljska zajednica u kojoj je dan i noć kucalo veliko Srce. A podravski Pijevac, uvijek budan, stražario...

Gledam na ranim Šefovim fotosima djevojke i žene, radnice na hrpama voća, gotovo vesele, a bose. Gdje su im cipele, marame, make up s faktorima, minivali? Samo se preko "usmenih kartoteka" znalo diskretno, da je skoro polovica mladih ratna siročad, a mnoge žene radnice da su partizanske ili domobranske udovice... Nadao sam se da će mi o tom vremenu nešto slikovito i humoristično reći najduhovitiji podravski imigrant, malo kompliciranog DNK i imena, "Johnny Walker" I.H.Hans (Christian Andersen, Moser, itd. - teško dokazivo), ali, on mi iz svoje pokretne apoteke šalje stilski dražesnu odbijenicu i u njoj: "Budući da moram izbjegavati psihičke napore i stresne situacije, a oni neizbježno prate Vaše projekte, ne mogu prihvatiti Vaš hvalevrijedan poziv..." Itd.

Moj prilog ovom jubilarnom Zborniku trebao je, zapravo, obraditi 50. godišnjicu rođenja Podravkinog začina nad začinima – Vegetu. Konzultirao sam stoga gotovo sve što se o stvaranju Vegete pisalo, usput bilježilo ili izgovorilo u mikrofona. Na taj način susreo sam se ponovno, ali i sukobio, s mnoštvom kontroverznih i potpuno subjektivističkih stereotipa. Pravi rašomon. Zanimljivo je, međutim, da o nekim drugim projektima i proizvodima, koji nam nisu uspjeli u

Podravki, memorija obično zataji.

Osjećam se obaveznim da i ja dam svoju verziju stvaranja Vegete. Biti će nekih zanimljivih i novih detalja. Živima smo dužni dati istinu, a mrtvima očuvati poštovanje. U toj namjeri molim da se ovaj prilog primi samo kao kontekstualni uvod u nešto širu i još aktualnu priču. Naravno, ako se moja klepsidra do idućeg Zbornika ne isprazni.

Za ovu priliku prve informacije: Službeni rođendan Vegete je 06.02. 1959. godine, upisan u knjizi nadležnog republičkog zdravstvenog organa i tiskan na prvim etiketama. Detonator lančane reakcije, kojim je Podravka lansirana u orbitalnu mega uspješnicu, je MSG, kraći sinonim formule $C_5H_8 NaNO_4 H_2O$. Ključna varijabla bili su ljudi, intelektualni kapital i domaći potencijali u sistemu samoupravljanja. Tajna uspjeha u marketinškim akcijama i proizvodnoj fleksibilnosti.

Vegeta nije ničiji izum, niti je u Podravki izmišljena, već samo otkrivena i stvorena. A to nije malo. U znanstvenom i industrijskom svijetu gotovo više i nema inovatora individualaca u autorskom smislu. Arhetip o jednom "izumitelju" sve se više raspada, jer ne osigurava dužno poštovanje i slabi neke motivirajuće faktore. Slučaj vegete zanimljiv je i poučan primjer, prije svega, u promoviranju i neprestanoj obrani od mnogobrojnih imitatora. Stoga mislim da je Vegeta, zapravo, "marketinško čudo".

Danas je teže hraniti site nego nekad prehraniti gladne. Predosjećao sam to prije napuštanja Podravke i ušao oprezno, početnički, u osvajanje područja biotehnologije. Dugoročni projekti krenuli su s kvascima, zajednički s Dancima i Holandanima. Animalne aminokiseline trebali smo osvajati s Japancima, a u Belupu, uz ono što tek sada marketinški vješto rade, uči u vlastite sinteze i izazovno područje antibiotika. Usputno priznajem, da smo s pićima nagazili u tuđe minsko polje, a s poljoprivredom u domaći živi pijesak... Ali i tu bi se mogao naći po koji grumen zlata...

Posebnu poslovnu bizarnost predstavljao je iskorak Podravke iz osnovne djelatnosti u nove propulzivne i profitabilne tehnologije – elektroniku. Samo jedan primjer; sadašnji kompleks zagrebačke TV projektiran je i sofisticirano opremljen po londonskom Marconiju, uz našu ekskluzivnu poslovnu asistenciju. Zbog ugleda kojeg smo stekli sva vrata domaćeg i poslovnog svijeta bila su nam otvorena. Odluka danskog Hartmanna kao i Tuborga, da dođu baš u Koprivnicu još je jedna neispričana bizarna priča...

Od biotehnoških ideja i projekata nije ostalo više ništa u Podravki. Oni koji su se plašili bivše Podravke uspjeli su njezin veliki intelektualni potencijal i ambicije anestetizirati, a stečene vrijednosti ponovno provincijalizirati. Pošto je, već citirani Prvčić, samo domaća pamet, dopustiti ću si, u ovm kontekstu, da se poslužim davno upokojenim francuskim filozofom, ako hoćete i cinikom, Voltai-

reom. On naime tvrdi ovako: "Nitko te ne može učiniti manje vrijednim bez tvog pristanka."

Lažni su nam proroci, ne tako davno, pružali "pomoć" kako da zaštitimo Podravku od novog globalističkog svijeta. A onda su, iza njih, došli drugi, stari – novi proroci, da nas "poduče" o tržišnom gospodarstvu i preko noći tranzitiraju u njegovo 19. stoljeće.

Voltaire, cinik i filozof iz 17./18. stoljeća, već je poručio: Lopovluk moćnih i bogatih, kao i smrt siromaha – vijest je od dva dana." Svijet, i mi u njemu, kao da se ne mijenja...

Nastaviti višeslojnu sagu o našoj Podravki i Vegeti bilo bi mi lakše, kad bi znao skinuti svoj sindrom tjeskobe i straha pred onim što bi se moglo, a ne bi trebalo dogoditi. Zato ono što dolazi biti će sudbonosnije izanimljivije od onog što je bilo.